

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 23

Рівне – 2012

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 23. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет,
2012. – 690 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилук Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Стоколос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугасва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія KB № 15857-4329P від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 24 травня 2012 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

УДК 94(477)

О.П. Прищепя

БІБЛІОТЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОШИРЕННІ КНИЖОК В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ КНИЖКОВИЙ РЕПЕРТУАР (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

У статті з'ясовується місце бібліотек навчальних закладів у поширенні книжок в освітньо-культурному просторі повітових міст Правобережної України та розглядається механізм формування їхнього репертуару (друга половина XIX – початок XX ст.).

Ключові слова: навчальні заклади, шкільні бібліотеки, повітові міста, Правобережна Україна.

В статье исследуется место библиотек учебных заведений в распространении книг в образовательно-культурном пространстве уездных городов Правобережной Украины и рассматривается механизм формирования их репертуара (вторая половина XIX – начало XX в.).

Ключевые слова: учебные заведения, школьные библиотеки, уездные города, Правобережная Украина.

This article investigates the role of the libraries of the educational establishments in disseminating of the books in the educational and cultural space of provincial («povitovi») towns of the Right Bank Ukraine. The article also examines the mechanism of the formation of their repertoire (the second half of 19th – the beginning of the 20th cc.)

Key words: educational establishments, libraries, county (povitove) city, Right-Bank Ukraine.

Залучення мешканців міських поселень до читання книжок в сучасній урбаністиці розглядається як одна із складових формування їх культурного середовища [29]. Це в повній мірі стосується не лише найбільших осередків міського життя, а й малих та середніх за чисельністю мешканців міських поселень. Саме такими в добу царської Росії (переважно від 5 до 20 тис. мешканців) були повітові міста Правобережної України на теренах трьох її губерній – Київської, Подільської і Волинської.

На відміну від губернських центрів – Житомира, Кам'янця-Подільського, і головне – Києва, де функціонували і публічні бібліотеки, і книгарні, і книговидавництва, у повітових містах та містечках Правобережжя поширення книжок серед міського населення значно відставало. І саме тому на протязі XIX – початку XX ст. у формуванні їх освітньо-культурного простору велику роль відігравали навчальні заклади. Відмінні за типами і видами вони надавали не лише елементарні знання наймолодшим віковим категоріям городян, а й як, скажімо, середні школи – гімназії, реальні училища тощо сприяли заохоченню підростаючого покоління до самоосвіти, залученню до професійних знань, загалом

виступали фундаментом освіченості. У подальшому саме освічений прошарок населення у першу чергу був пов'язаний із формуванням основ громадянського суспільства [24].

Метою цієї публікації є з'ясування місця бібліотек навчальних закладів у поширенні книг в освітньо-культурному просторі повітових міст трьох правобережних губерній імперії Романових упродовж XIX – початку XX ст. та розгляд механізму формування їхнього книжкового репертуару. Окремі аспекти діяльності шкільних бібліотек саме під таким кутом зору у зазначених територіальних і хронологічних межах фрагментарно уже розглядалися автором [31]. Відомий науковий доробок й сучасних дослідників історії бібліотечної справи в Україні, у якому вагоме місце займає проблематика функціонування шкільних бібліотек [1; 2; 23; 32]. За глибиною аналізу матеріалу виокремимо бібліографічні дослідження І. В. Мілясевич [25; 26; 27; 28].

Упродовж розглядуваного періоду шкільні бібліотеки існували у більшості навчальних закладів, розташованих у повітових містах та містечках Правобережжя України. Необхідність їхнього існування була викликана потребою забезпечення успішної організації навчально-виховного процесу, що знайшло відображення у основних законодавчих положеннях Міністерства народної освіти (далі – МНО).

Оскільки держава приділяла значну увагу контролю за діяльністю навчальних закладів, вбачаючи у них своєрідні форпости русифікації усіх сфер міського життя, відповідно її опіка поширювалася й на шкільні бібліотеки. Зазначимо, що на протязі XIX – початку XX ст. переважна більшість освітніх закладів перебувала у підпорядкуванні МНО і, зокрема, попечителя Київського навчального округу. Водночас існували школи Міністерства землеробства і державного майна, Міністерства торгівлі і промисловості, Міністерства шляхів, Відомства установ Імператриці Марії та Відомства православного сповідання.

Зазвичай у початкових навчальних закладах формувалися лише бібліотеки для учнівського загалу, між тим як у середніх школах – чоловічих і жіночих гімназіях, комерційних і реальних училищах, духовних семінаріях вони склалися із двох відділів: фундаментального (для учительського загалу) та учнівського.

Однак користуватися фундаментальними відділами бібліотек учні середніх навчальних закладів повсякчас не могли. У окремих випадках, коли мова йшла про підготовку до проведення літературних читань, або ж позакласне читання, їм могли видавати книжки із фундаментальних відділів шкільних бібліотек, та й то на підставі рішень педагогічних рад [11, арк. 7].

Розглянемо джерела їхнього фінансування, відповідно до яких комплектувалися бібліотечні фонди. В залежності від підпорядкування навчальних закладів закупівля літератури для шкільних бібліотек

організовувалася за рахунок відповідних відомств, однак не у повному обсязі, оскільки державних коштів ніколи не вистачало. У досліджуваній період практикувалося поповнення їхніх книжкових фондів за рахунок певної частки сум грошових внесків за оплату навчання, які у документах фінансової звітності позначалися як економічні суми, або ж як спеціальні кошти [8, арк. 62]. У певній мірі це засвідчує про опосередковану участь громадськості (у даному випадку батьків, чи інших осіб, які оплачували навчання учнів) у налагодженні ефективної діяльності шкільних бібліотек. Забігаючи наперед зазначимо, що впливати на формування книжкового репертуару батьки учнів не могли, навіть після того, як на початку XX ст. була дозволена діяльність батьківських комітетів. Цю прерогативу зберігала за собою держава. Однак пропозиції батьків дозволити їм брати участь у засіданнях педагогічних рад навчальних закладів, на яких попередньо затверджувався книжковий репертуар шкільних бібліотек, принаймні під час революційних подій 1905 р., до шкільної адміністрації таки надходили [19, арк. 208].

Підкреслимо, що держава намагалася забезпечити у першу чергу фінансування фундаментальних підрозділів шкільних бібліотек, які, як уже зазначалося, були розраховані для задоволення фахових потреб викладацького складу навчальних закладів. Між тим як фінансування учнівських підрозділів в основному лягало на плечі батьків.

Не можна стверджувати, що кількісний склад книжкового репертуару був задовільний. В залежності від типу навчального закладу він коливався від декількох десятків [17, арк. 16] до декількох сотень і нерідко обраховувався кількома тисячами [3, арк. 205]. Скільки б навчальні заклади не поповнювали власні бібліотечні фонди, завжди існувала потреба оновлення книжкового репертуару. Звичними були замовлення літератури не менш ніж на 100 руб., а кількість придбаних примірників могла складати як декілька десятків, так і дві-три сотні [18, арк. 4].

Нижче детальніше розглянемо механізм комплектування шкільних бібліотек та як його дієвість позначалася на ступені поширення книжкової продукції. Підбір літератури та періодичних видань здійснювався у першу чергу самими навчальними закладами. У їхньому розпорядженні (принаймні вже у пореформену добу) були каталоги різних видавництв, книгарень, книжкових складів тощо, які сприяли у виборі книжкової продукції [22, арк. 34–55]. А на початку XX ст. на адресу навчальних закладів трьох губерній Правобережної України починає надходити ще й безліч поштових повідомлень рекламного характеру із побажаннями придбати різноманітну книжкову продукцію [5, арк. 12–12 зв.]. Зазвичай попередньо їх переглядали усі викладачі навчальних закладів і вносили свої пропозиції стосовно подальшого комплектування як фундаментальних, так і учнівських підрозділів шкільних бібліотек, й у вигляді письмових рапортів направляли їх до керівника навчального

закладу. Їхні рукописні заявки розглядалися і відповідно затверджувалися на засіданні педагогічної ради. Особливо ретельно підбирався книжковий репертуар учнівських відділів шкільних бібліотек на підставі каталогу книг, підготовленого Вченим комітетом МНО, до якого були внесені лише схвалені ним видання [7, арк. 12]. Зазначимо, що цей каталог постійно оновлювався.

У разі відсутності у згадуваному каталозі бажаної для шкільної бібліотеки книги, її викреслювали із попередньо складеного списку. Погоджений на педраді список літератури надсилали на розсуд попечителя округу для остаточного затвердження [6, арк. 29, 31]. При цьому потрібно було обов'язково вказати грошову суму майбутньої закупки, а також загальну суму тієї частини кошторису навчального закладу, яка могла використовуватися на різноманітні видатки, у тому числі й закупівлю літератури. І лише після отримання відповідного підтвердження від попечителя КНО про дозвіл на закупівлю літератури можна було розпочинати листування із відповідними книгарнями, видавництвами тощо.

Окрім цільових замовлень на літературу та періодичні видання допускалося поповнення книжкового фонду шкільних бібліотек і за рахунок дарунків від приватних осіб, установ чи то організацій [15, арк. 18]. Безкоштовно могли передавалися і відомчі видання, у тому числі й МНО. У першу чергу книги-дарунки передавалися до фундаментальних бібліотек. У окремих випадках, за інформацією І. В. Мілясевич, вони поповнювали й учнівські підрозділи, для чого потрібен був спеціальний дозвіл попечителя Київського навчального округу [25, с. 28].

На нашу думку, втручання МНО у формування книжкового репертуару фундаментальних відділів шкільних виглядало не таким авторитарним, як щодо учнівських відділів. Адже останні обслуговували учнів, читацькі запити яких формувалися згідно із навчальними програмами, відповідно й завдання для позакласного читання мали сприяти якісному засвоєнню пройденого матеріалу. З точки зору царської влади, жодна крамольна думка про необхідність повалення самодержавства та демократичних змін у суспільстві не повинна була проникнути в голови підростаючого покоління через книжки. А відтак відпрацьований роками механізм комплектування мав слугувати жорсткій регламентації книжкового репертуару.

Вчений комітет МНО ретельно відслідковував небажані, або й небезпечні з його точки зору книжки для читання учнівської молоді і не включав їх до рекомендованого каталогу учнівських бібліотек. Окремими циркулярами МНО могло заборонити видавати учням книжки та журнали вже придбані раніше шкільними бібліотеками за дозволом Вченого комітету. Тимчасова заборона поширювалася і на ту книжкову продукцію,

видавці якої подавали неправдиву інформацію про наявність рекомендації щодо її придбання для шкільних бібліотек [14, арк. 38; 21, арк. 2].

При опрацюванні архівних документів вражає широта та ступінь інтенсивності контактів навчальних закладів з метою формування книжкового репертуару. Наприкінці статті в таблицях подана інформація про службове листування, яке упродовж XIX – початку XX ст. розгорталося із зазначеного питання середніх навчальних закладів Рівного – чоловічої гімназії (включно із Клеванським періодом), реорганізована в 60–70-х рр. у реальну гімназію, а потім у реальне училище, а також жіноча гімназія, відкрита значно пізніше – у 1900 р.

Найчастіше упродовж досліджуваного періоду указані навчальні заклади мали контакти із книговидавництвами, редакціями газет і журналів, книгарнями Санкт-Петербурга та Москви. Окрім столичних міст навчальні заклади виписували книги та періодичні видання із Києва, Одеси, Харкова, Риги, Вільно, Ревеля, Казані, Воронежа, Варшави. До 1864 р. підтримувалися активні контакти із книжковим магазином Департаменту МНО, а також газетними експедиціями С.-Петербурзького та Московського поштамтів. Однак після офіційного закриття указанного книжкового магазину головним постачальником книжкової продукції стає комісіонер Департаменту МНО І. І. Глазунов [20, арк.17].

Архівні документи засвідчують, що у зв'язку із зростанням конкуренції між торговцями в сегменті книжкового ринку, який обслуговував навчальні заклади, І. І. Глазунов висував своїм потенційним клієнтам найбільш привабливі пропозиції, зокрема, суттєві знижки (до 8–10 % від вартості видань) на придбання книжок. Він співпрацював із солідними транспортними компаніями, які брали на себе обов'язок якнайшвидше доставити книжкову продукцію до повітових міст та містечок Правобережної України, а також із поштовою службою [20, арк. 56].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. усе частіше навчальні заклади Рівного та багатьох інших повітових міст Київської, Волинської та Подільської губерній замовляють літературу у Києві, оскільки цей головний адміністративний і культурний центр Правобережної України стає ще й значним центром розвитку друкарства і книговидавництва у підросійській Україні [30, с. 5]. Найчастіше у цей час рівненські навчальні заклади замовляють літературу у книжковому магазині М. Я. Оглобліна.

То ж який характер мав книжковий репертуар шкільних бібліотек? В учнівських відділах переважала література навчального змісту – навчальні посібники, твори класиків російської літератури (О. Пушкіна, М. Лермонтова, графа О. К. Толстого, Ф. Достоєвського, І. Тургенєва, М. Гоголя). Регулярно поповнювалися шкільні бібліотеки й книгами російських істориків М. Костомарова, В. Соловйова, С. Ключевського, М. Костомарова. Зарубіжну класику презентували твори В. Шекспіра,

Мольєра, Ф. Шиллера, Д. Байрона, Гете, Вальтера Скотта. Окремий сегмент книжкового репертуару заповнював такий різновид художньої прози, як пригодницька література: книжки Ф. Купера, Ж. Верна, Ч. Діккенса користувалися особливою популярністю [9, арк. 88–90]. Лише як виняток у книжковому репертуарі зустрічалися книжки українських авторів, зокрема, Марко Вовчок [12, арк. 44].

Безумовно, якісний склад книжкового репертуару постійно урізноманітнювався. Однак в шкільних бібліотеках дуже рідко були представлені твори В. Короленка, М. Горького, М. Гаріна (Михайловського) та багатьох інших російських письменників – сучасників тієї доби.

Значно ширшим виглядав книжковий репертуар фундаментальних підрозділів шкільних бібліотек. Так, до систематичного каталогу фундаментальної бібліотеки Рівненського реального училища у 1891 р. було включено майже 6 тис. назв книг, згрупованих по 19 відділах. За кількісним складом найбільш чисельними виглядали наступні: богослів'я, педагогіки, російської історії, географії, математики, природознавства, мистецтва, мовознавства і літератури, періодичних видань [12, арк. 209].

Важливою складовою книжкового репертуару шкільних бібліотек виступали періодичні видання. Так, у 1885 р. Могилівське реальне училище виписувало 9 газетних і журнальних видань (фактично усі для фундаментальної бібліотеки) [5, арк. 10], а Рівненське реальне училище – 17 [10, арк. 21]. Стосовно останнього, то у 1903 р. передплата на журнали та газети тут складала вже 45 найменувань (37 для фундаментального відділу, 8 – учнівського [13, арк. 11].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. виразною стає тенденція включення до книжкового репертуару регіональних видань – найчастіше по тематиці історії та культури Правобережної України. Зокрема, окремими циркулярами попечителя КНО середнім навчальним закладам настійно рекомендувалося придбати для користування такі книги: «Волинь» видавця П. Батюшкова «з метою ознайомлення учнівської молоді із вірною історією Південно-Західного краю...» [12, арк. 34], «Очерк истории Волынской земли до конца XIV века» О. Андріяшева [12, арк. 42], пам'ятні книжки губерній Правобережної України [15, арк. 17], багатотомне видання «Архив Юго-Западной России» [16, арк. 33] тощо.

Підсумовуючи, варто зазначити, що незважаючи на значно слабший у порівнянні із губернськими містами Правобережної України культурний потенціал повітових міст та містечок, упродовж XIX – початку XX ст. поширенням книжок та залученням насамперед учнівської молоді до їх читання активно займалися навчальні заклади. На формуванні книжкового репертуару шкільних бібліотек негативно позначався жорсткий контроль з боку МНО, який унеможлилював включення до його складу українських книжок. Починаючи з другої половини XIX ст. на кількісному та якісному

складі книжкового репертуару позитивно позначилося прискорення розвитку книжкової справи у Києві.

Джерела та література

1. Айвазян О. Б. Бібліотека Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії наприкінці XIX – на початку XX ст. / О. Б. Айвазян // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Т. 21: На пошану професора О. М. Завальнюка. – С. 363–371.
2. Гуз Т. Бібліотека училища графа Д. Н. Блудова в Острозі / Т. Гуз // Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, співробітників і студентів РДГУ. – Рівне, 2006. – С. 50–53.
3. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО), ф. 15, оп 1, спр. 37.
4. ДАВіО, ф. 16, оп. 1, спр. 1.
5. ДАВіО, ф. 16, оп. 1, спр. 17.
6. ДАВіО, ф. 54, оп 1, спр. 4.
7. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО), ф. 215, оп. 2, спр. 34.
8. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 198.
9. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 203.
10. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205.
11. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 207.
12. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 209.
13. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 215.
14. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 216.
15. ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 217.
16. ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128.
17. ДАРО, ф. 394, оп. 2, спр. 39.
18. ДАРО, ф. 555, оп. 1, спр. 1.
19. ДАРО, ф. 555, оп. 1, спр. 2.
20. ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 33.
21. ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 34.
22. ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 39.
23. Дитинник Л. В. Становлення і розвиток бібліотек системи Дирекції народних училищ на Поділлі (кінець XIX – початок XX ст.) / Л. В. Дитинник // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; редкол. О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С. 134–143.
24. Кошман Л. В. Город и городская жизнь в России XIX столетия: социальные и культурные аспекты / Л. В. Кошман. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008. – 448 с.
25. Мілясевич. І. В. Мережа бібліотек Рівненщини в кінці XIX – на початку XX ст. / І. В. Мілясевич // Вісник Книжкової палати. – 1998. – № 6. – С. 26–29.
26. Мілясевич І. В. Бібліотека Волинської духовної семінарії: Острозький період (1796–1836 рр.) / І. В. Мілясевич // Вісник Книжкової палати. – 2002. – № 3 (68). – С. 28–30.

27. Мілясевич І. В. Бібліотеки повітових дворянських училищ Волинської губернії першої половини XIX ст. / І. В. Мілясевич // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 6. – С. 29–32.
28. Мілясевич І. В. Бібліотека Волинської губернської гімназії (перша половина XIX ст.) / І. В. Мілясевич // Звітна наук. конф. викл., аспірантів, співроб. і студ. РДГУ, 25–27 лютого 2008 р. Секція «Актуальні пробл. бібліотекознавства і бібліогр.» / Рівн. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2008. – С. 50–55.
29. Очерки русской культуры XIX века. Т. 3. Культурный потенциал общества. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2001. – 640 с.
30. Петров С. С. Книжкова справа в Києві / С. С. Петров. – К. : ТОВ «УВПК»ЕксОб», 2002. – 344 с.
31. Прищепа О. Навчальні заклади у формуванні освітньо-культурного середовища повітових міст і містечок Правобережної України (кінець XVIII – початок XX ст. // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. : Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2011. – Вип. 583-884. – С. 233–237.
32. Сесак І. В. 3 історії бібліотеки Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії (XIX ст.) / І. В. Сесак, С. Т. Стадник // Духовні витоки Поділля: творці історії краю. Ч. 1. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 9–11 вересня 1994 р. – Кам'янець-Подільський; Хмельницький : Поділля, 1994. – С. 234–235.

Таблиця 1. Географія контактів навчальних закладів повітового міста Рівного з метою замовлення книжкової продукції для шкільних бібліотек

Замовник книг	Відправник книг	Місцезнаходження відправника	Дата контактів	Архівні джерела
Рівненська гімназія (Клеванський період)	книжковий магазин Харківського університету	Харків	1837	ДАРО, ф. 394, оп. 3, спр. 49, арк. 3.
Рівненська гімназія (Клеванський період)	друкарня Імп. ун-ту Св. Володимира	Київ	1838	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 36, арк. 1.
Рівненська гімназія (Клеванський період)	Август Семен, власник друкарні і французької книжкової лавки, видавець «Живописного обозрения»	Москва	1838	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 36, арк. 2.
Рівненська гімназія (Клеванський період)	книжковий магазин С. І. Літова	Київ	1838	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 35, арк. 3
Рівненська гімназія	книжковий магазин І. І. Глазунова, комісionера Департаменту народної освіти (МНО)	С.-Петербург	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 35, арк. 29.
Рівненська гімназія	книжковий магазин Департаменту народної освіти	С.-Петербург	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 35, арк. 50.

Рівненська гімназія	книжкова лавка Імп. Московського ун-ту	Москва	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 35, арк. 44.
Рівненська гімназія	книготорговець Бріфер	С.-Петербург	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 42, арк. 9.
Рівненська гімназія	книготорговець О. Смірдин	С.-Петербург	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 42, арк. 52.
Рівненська гімназія	книжковий магазин Департаменту народної освіти	С.-Петербург	1851	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 113, арк. 1.
Рівненська гімназія	Книготорговець ? В. Топоров	Одеса	1851	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 113, арк. 5.
Рівненська гімназія	книжковий магазин ун-ту Св. Володимира і друкарня ун-ту Й. Завадського	Київ	1851	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 113, арк. 6.
Рівненська гімназія	друкар Ромм, комісіонер Віленського навчального округу	Вільно	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 14, 38–39.
Рівненська гімназія	Тимчасова комісія для розбору древніх актів	Київ	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 33.
Рівненська гімназія	книжковий магазин І. І. Глазунова	С.-Петербург	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	книжковий магазин Департаменту народної освіти	С.-Петербург	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	книготорговець С. І. Літова	Київ	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	книготорговець Гусаровський	Київ ?	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	книготорговець Гебегнер	?	1860.	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	книжкова крамниця Києво-Печерської Лаври	Київ	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	директор Рішельєвського ліцею	Одеса	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 38–39.
Рівненська гімназія	Я.О.Ісаков, комісіонер навчальних закладів Відомства імператриці Марії	С.-Петербург	1863	ДАРО, ф. ф. 394, оп. 1, спр. 118, арк. 20.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин І. І. Глазунова	С.-Петербург	1872	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 199, арк.13.

Рівненське реальне училище	книжковий магазин Августа Дейбнера (бувний Гесселя)	С.-Петербург	1876	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 202, арк. 4.
Рівненське реальне училище	російська книжкова торгівля комісонера Господарського управління при Святійшому Синоді Віленського навчального округу	Вільно	1876	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 202, арк. 16.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин І. І. Глазунова	Москва	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 2.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин Карла Ріккера, комісонера Імператорської публічної бібліотеки	С.-Петербург	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 13.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин М.Я.Оглобліна	Київ	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 3.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин М.Я.Оглобліна(бувний книжковий магазин С.І. Літова)	Київ	1896	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 213, арк. 29.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин К. Шепе	Київ	1897	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 215, арк. 56.
Рівненське реальне училище	книжковий і музичний магазин Л.Іздіковського, комісонера Імп. Російського музичного товариства	Київ	1897	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 215, арк. 60.
Рівненське реальне училище	головна контора видавництва П. П. Сойкіна	С.-Петербург	1902	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 216, арк. 34.
Рівненська жіноча гімназія	книготорговець Арон Мочар	?	1902	ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 34, арк. 52.
Рівненська жіноча гімназія	книжковий магазин М.Я. Оглобліна	Київ	1902	ДАРО, ф. ф. 568, оп. 1, спр. 34, арк. 54.
Рівненська жіноча гімназія	книжковий магазин Гросман і Кнебель	Москва	1902	ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 34, арк. 68.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин М.Я. Оглобліна	Київ	1903	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 217, арк. 71.
	магазин К. Шепе	Київ	1903	ДАРО, ф. 2, спр. 217, арк. 93.
Рівненське реальне училище	типо-літографічний заклад Кульженка	Київ	1903	ДАРО, ф. 215, спр. 217, арк. 97.

Рівненське реальне училище	книжковий магазин М.П. Карбаснікова, комісонера друкарні Імп. Академії наук	С.-Петербург	1903	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 217, арк. 100.
Рівненська жіноча гімназія	бюро «Натураліст»	Київ	1909	ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 39, арк. 65.
Рівненська жіноча гімназія	Берлінський художній магазин Ю.Ф. Брокмана	?	1909	ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 39, арк. 80.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин т-ва «М.П. Карбасников»	С.-Петербург	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 8, 12.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин «Новое время»	Харків	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 11.
Рівненське реальне училище	музичний магазин І. Уиндржишека	Київ	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 36.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин і палітурний заклад «М. Киммель в Риге»	Рига	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 38 зв.
Рівненське реальне училище	торговий дім «Я. Башмаков и К» (книжковий склад і видавництво)	С.-Петербург	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 71.
Рівненська жіноча гімназія	книжковий магазин М. П. Карбаснікова	С.-Петербург	1909	ДАРО, ф. 568, оп. 1, спр. 39, арк. 3.

Таблиця 2. Географія контактів навчальних закладів Правобережної України з метою придбання періодичних видань та додатків до них для шкільних бібліотек

Замовник періодики	Відправник періодики	Місце-знаходження відправника	Репертуар замовленої періодики	Дата контактів	Архівні джерела
Рівненська гімназія (Клеванський період)	Куппер, видавець	Ревель	«Учебно-математический журнал»	1834	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 4, арк. 1.
Рівненська гімназія (Клеванський період)	газетна експедиція Московського поштамту	Москва	газети і журнали (які – не вказано)	1834	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 4, арк. 1.
Рівненська гімназія (Клеванський період)	книготорговець Літов	Київ	альманах «Утренняя звезда» Владіславлева	1839	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 42, арк. 26.
Рівненська гімназія	редакція «Журнала Министерства Народного просвещения»	С.-Петербург	«Журнал Министерства Народного просвещения»	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 3.

Рівненська гімназія	газетна експедиція С.-Петербурзького поштамту	С.-Петербург	«Историческая библиотека»	1860	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 128, арк. 21.
Рівненська гімназія	редакція журналу «Воспитание»	С.-Петербург ?	журнал «Воспитание»	1863	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 118, арк. 16.
Рівненська гімназія	газетна експедиція С.-Петербурзького поштамту	С.-Петербург	Сенатские Ведомости» без додатків, «Отечественные записки» з додатком, «Учитель» без додатку, «Вокруг света» з додатком, «Христианское чтение» з додатком	1864	ДАРО, ф. 394, оп. 1, спр. 118, арк. 37.
Рівненська гімназія	редакція журналу «Православный собеседник»	Казань	журнал «Православный собеседник»	1864	ДАРО, ф. 394, спр. 118, арк. 38.
Рівненська гімназія	редакція журналу «Вера и разум»	Харків	журнал «Вера и разум»	1866	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненська гімназія	редакція газети «Киевлянин»	Київ	газета «Киевлянин»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 1.
Рівненське реальне училище	редакція «Санкт-Петербургских новостей»	С.-Петербург	«Санкт-Петербургские новости»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 2.
Рівненське реальне училище	редакція «Журнала Министерства народного образования»	С.-Петербург	«Журнал Министерства народного образования»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 2 зв.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Христианское чтение» (при С.-Петербурзькій духовній академії)	С.-Петербург	журнал «Христианское чтение»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 3.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Всемирный путешественник» (друкарня товариства «Общественная польза»)	С.-Петербург	журнал «Всемирный путешественник»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 3 зв.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Древняя и новая Россия» (при	С.-Петербург	журнал «Древняя и новая Россия»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201,

	хромолітографії і друкерні видавця В. І. Граціанського)				арк. 4.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Русская старина»	С.-Петербург	журнал «Русская старина»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 4 зв.
Рівненське реальне училище	редакція «Записок Русского технического общества»	С.-Петербург	«Записки Русского технического общества»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 5.
Рівненське реальне училище	редакція (при Імператорському С.-Петербурзькому університеті)	С.-Петербург	«Химический журнал»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 5 зв.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Знание»	С.-Петербург	журнал «Знание»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 6.
Рівненське реальне училище	Редакція «Сборника государственных знаний» (через книжковий магазин І. І. Глазунова)	С.-Петербург	«Сборник государственных знаний»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 6 зв.
Рівненське реальне училище	канцелярія попечителя Київського навчального округу	Київ	«Циркуляр попечителя Киевского учебного округа»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 7.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин І. І. Глазунова	С.-Петербург	«Указатель по делам печати»	1875	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 201, арк. 6 зв.
Рівненське реальне училище	книжковий магазин редакції «Киевского народного календаря»	Київ	календарі для учнів	1876	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 202, арк. 22.
Рівненське реальне училище	редакція «Церковного вестника» (при С.-Петербурзькій духовній академії)	С.-Петербург	журнал «Церковный вестник»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Русская старина»	?	журнал «Русская старина»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Исторический вестник» А.С. Суворіна	С.-Петербург	«Исторический вестник» А.С. Суворіна	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Филологические записки»	Воронеж	журнал «Филологические записки»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205,

					арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Филологический вестник»	Варшава	журнал «Филологический вестник»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Детский отдых»	Москва	журнал «Детский отдых»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Русский вестник»	Москва	журнал «Русский вестник»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція «Журнала физико- химического общества»	С.-Петербург	«Журнал физико- химического общества»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Иллюстрированны й технический обзор»	С.-Петербург	журнал «Иллюстрированны й технический обзор»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція «Журнала элементарной математики»	С.-Петербург ?	«Журнал элементарной математики»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Вестник изящных искусств» із газетою «Художественные новости» при Імп. худож. академії	С.-Петербург	«Вестник изящных искусств» із газетою «Художественные новости»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція газети «Киевлянин»	Київ	газета «Киевлянин»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція журналу «Гражданин»	?	журнал «Гражданин»	1886	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 205, арк. 21.
Рівненське реальне училище	редакція і контора журналу «Восход» і «Книжек Восхода»	С.-Петербург	журнал «Восход» і «Книжки Восхода»	1902	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 216, арк. 12.
Рівненське реальне училище	головна контора видавництва П.П. Сойкіна	С.-Петербург	журнали «Научное обозрение», «Природа и люди» з додатками, «Русский паломник», «Сельский хозяин», «Всеобщий календарь»	1902	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 216, арк. 34.
Рівненське	магазин «Нотно-	С.-Петербург	журнал «Вестник	1914	ДАРО, ф.

реальне училище	книжное дело»		школы», издательство товарищества И. Д. Ситина		215, оп. 2, спр. 34, арк. 18.
Рівненське реальне училище	редакция журнала «Читальня народной школы»	?	журнал «Читальня народной школы»	1914	ДАРО, ф. 215, оп. 2, спр. 34, арк. 40.

УДК:94:338.43.02 – 058.232.6(477.5/6) «18/19»

О.М. Приймак

СОЦІАЛЬНІ ПОРТРЕТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Стаття розкриває методологічну основу реконструкції та характеристики соціальних портретів селянства Півдня України кінця ХІХ – початку ХХ століть. Вона містить аналіз восьми найбільш типових соціальних портретів селянства, риси яких являють собою комбінації цілераціональних, атрактивних, соціально-ціннісних якостей та регуляторів повсякденної поведінки.

Ключові слова: соціальний портрет, соціальний образ, селянин, Південь України, переселенець, хуторянин, обшинник, сільський маргінал.

Статья раскрывает методологическую основу реконструкции и характеристики социальных портретов крестьянства Южной Украины конца ХІХ – начала ХХ столетий. Она содержит анализ восьми наиболее типичных социальных портретов крестьянства, черты которых являют собой комбинации целерациональных, атрактивных, социально-ценностных качеств и регуляторов повседневного поведения.

Ключевые слова: социальный портрет, социальный образ, крестьянин, Юг Украины, переселенец, хуторянин, обшинник, сельский маргинал.

The article reveals the methodological basis for the reconstruction and the characteristic of social portraits of Southern Ukraine peasantry of end ХІХ – beginnings ХХ centuries. It contains the analysis of the eight most typical social peasantry portraits, the features which are a combination of goal-oriented rational, attractive, socially-valuable qualities and controls everyday behavior.

Keywords: social portrait, social image, peasant, the South of Ukraine, immigrant, farmer, commune, rural marginal.

Аналіз форм закріплення та способів здійснення буденної діяльності, які забезпечували стабільне функціонування суспільних відносин є невід'ємною складовою дослідження соціальної історії. В умовах ринково-капіталістичної трансформації ці інституціональні засади, як система повсякденних, координованих, контрольованих позитивними та негативними санкціями, практик забезпечували в середовищі південноукраїнського селянства стабільність й еволюційність розвитку не лише соціальної, а й інших сфер життєдіяльності. Їх атрактивні, соціально-

З М І С Т

NOTA BENE

С.С. Троян

«ЗМІНА ПАРАДИГМ» У СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ:

ОРІЄНТАЛІЗМ І ПОСТКОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС 3

В.В. Долід

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ПОСТКОЛОНІАЛІЗМ» 20

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Р.М. Шеретюк

СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ

НАПЕРЕДОДНІ ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ 29

О.П. Прищепа

БІБЛІОТЕКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОШИРЕННІ

КНИЖОК В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА ЇХ

КНИЖКОВИЙ РЕПЕРТУАР (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.) 40

О.М. Приймак

СОЦІАЛЬНІ ПОРТРЕТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО

СЕЛЯНСТВА КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ 54

В.А. Добровичинська

ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ

НАДІЇ ШУЛЬГИНОЇ-ІЩУК (1888–1979 рр.) 64

С.П. Журавльова

ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ СХОДУ

В 20-Х РОКАХ XX СТ. 75

Л.Л. Бабенко

СПЕЦОПЕРАЦІЇ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ

ПО ЛІКВІДАЦІЇ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ПІДПІЛЛЯ

У 1930-х – НА ПОЧАТКУ 1950-х РОКІВ 85

С.О. Білан

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО

ВИРОБНИЦТВА У 30-Х РР. XX СТ. 97

О. Ночовний

РОЛЬ ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ

У ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР 106

Л.І. Бородинська

СОЦІАЛЬНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПРОТЕСТАНТІВ-УКРАЇНЦІВ У СЕРЕДОВИЩІ

СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ У 40 РОКАХ XX СТ. 122

Т.О. Карпукхіна

ДИНАМІКА ПРОЦЕСУ ДЕПОРТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

З ПОЛЬЩІ (1944-1946 рр.) 131

Л.В. Заглинська, Т.В. Гоголь

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД

РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В 90-ті РОКИ XX СТ. 139

К. Круглик РЕЛІГІЙНІ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ СВІТОГЛЯДНИХ ПРІОРИТЕТІВ ПРАВОСЛАВНИХ ВІРУЮЧИХ	149
--	-----

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

О.В. Білявцева СВЯТО-ТРОЦЬКИЙ МЕЖИРИЦЬКИЙ ТА СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ ГОЩАНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИ МОНАСТИРІ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ РІВНЕНЩИНИ	160
О.П. Шмид ПОЛЯКИ НА ВОЛИНІ: ПОМІЩИЦЬКО-СЕЛЯНСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	169
Я.П. Цецик РОЛЬ МОНАРХІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР У ПОСИЛЕННІ НАПРУГИ В СФЕРІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	186
В.Р. Бернацький СЕКТАНТСЬКИЙ РУХ НА ВОЛИНІ-ЖИТОМИРЩИНІ У 1920-Х РР.: СФЕРИ ВПЛИВУ І ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ	195
Р.П. Давидюк ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НА ВОЛИНІ У 20-Х РР. ХХ СТ.	203
А.А. Вавринюк OSADNICTWO WOJSKOWE I JEDNOSTKI WOJSKA POLSKIEGO NA WOŁYNIU W LATACH 1920 – 1939	213
К.І. Якуніна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТАНТСЬКОГО РУХУ НА ВОЛИНІ ТА ЖИТОМИРЩИНІ У 1940–1970-Х РР.	226
К.П. Абрамчук ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ПОЛІТИКИ НАБОРУ ТА ПРИМУСОВОЇ ДЕПОРТАЦІЇ РОБІТНИКІВ З ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1941 – 1945 РР.)	234
Р. Михальчук АНТИСЕМІТИЗМ ЛЕГАЛЬНОЇ ПРЕСИ РІВНЕНЩИНИ (1941-1943 РР.): ЄВРЕЇ У СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ	241
В.Р. Данильчук ОСТАРБАЙТЕРИ ЯК ОБ’ЄКТ РЕПРЕСІЙ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ	252
І.І. Булига ПРОТЕСТАНТСЬКІ КОНФЕСІЇ І ДЕРЖАВНА ВЛАДА НА ВОЛИНІ (1944-1945 РР.)	260
М. Романюк БОРотьБА ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ ПІДПІЛЛЯ ОУН ТА ВІДДІЛІВ УПА ЗОЛОЧІВСЬКОЇ ОКРУГИ (1944-1946)	268
Т. Ісичук ЗАГАЛЬНІ РИСИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОТЕСТАНТИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 40–50 РОКІВ ХХ СТ.)	286

Оксана Ворон, Олена Ворон	
ХРИСТИАНСЬКІ КОНФЕСІЇ НА РІВНЕНЩИНІ	
У 50-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	295
Л.М. Ларькіна	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА	
ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЙ СПІРІЯННЯ	
НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	310
С.В. Виткалов	
З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ	320
Б.А. Прищепа	
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
ВОЛИНСЬКИХ МІСТ ЕПОХИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ У 1991–2010 РР.	327

ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Т.М. Кузьма	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ	
В КОНТЕКСТІ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ	
ДЕРЖАВ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.	345
Р.М. Постоловський	
ІНСТИТУТИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ПОЛІТИЧНИХ ВИБОРІВ	
ЯК ЧИННИКИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ	
ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)	352
Л.І. Валюх	
ПОЗИЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНОГО УРЯДУ ГЛАДСТОНА	
ЩОДО НІМЕЦЬКОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ ЕКСПАНСІЇ	
У СХІДНІЙ АФРИЦІ (1884 – 1885 РР.)	358
З.В. Священко	
ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ	
СЕЛЯНАМИ У ПРОЕКТІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ	
РЕДАКЦІЙНОЇ КОМІСІЇ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ	
РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.....	367
О.А. Бундак	
РЕАНІМАЦІЯ ЧИ СТВОРЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО	
СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ В 1917 РОЦІ	376
Г.Я. Невинна	
«НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФІНЛЯНДІЇ	
В 30-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ.....	385
Т.М. Самсонюк	
ПОЛЬСЬКА ВІЙСЬКОВА РОЗВІДКА НАПЕРЕДОДНІ	
ТА ПІД ЧАС ПЕРШОГО ЕТАПУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	
(1938-1941 РР.)	391
О.В. Каплюк	
ЧЕСЬКИЙ ТА СЛОВАЦЬКИЙ ЛЕГІОН	
У СКЛАДІ ВІЙСЬКА ПОЛЬСЬКОГО	402
В.Ю. Лесняк	
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРТЕСІВ	
У СИСТЕМІ ВЛАДИ ФРАНКІСТСЬКОЇ ІСПАНІЇ (1939-1975)	410

И.И. Маслова

УРОКИ «ВОСТОЧНОГО ПОХОДА» ГИТЛЕРА В ОЦЕНКАХ
ИДЕОЛОГОВ НАЦИЗМА И ГЕНЕРАЛОВ ВЕРМАХТА 423

Т. Пилюпович

УКРАЇНЦІ-ВОЯКИ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА
(2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В БИТВІ
ПІД МОНТЕ-КАССІНО 437

В.І. Дубей

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА КООРДИНАЦІЮ
МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В ЄВРОПІ 447

І.О. Десятничук

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
ЧЕХОСЛОВАЧНИНИ НАПРИКІНЦІ 60-Х РР. XX СТ.:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА 454

І. Філіпчук

«ПРАЗЬКА ВЕСНА» ЙОСИФА СМРКОВСЬКОГО 466

А.В. Слесаренко

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ «ПАРАЛЕЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ»
В ЧЕХОСЛОВАЧНИНІ (1970-1980-ТІ РОКИ) 472

О.І. Санжаревський

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМИН
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА НАТО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ
90-Х РР. XX СТОЛІТТЯ 481

Marek Motyka

ZMIANY KULTUROWE WOBEC SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH
W POLSCE NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU 488

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

С.Н. Грипич

ТАЄМНИЦІ БІБЛІОТЕКИ ЯРОСЛАВА МУДРОГО:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ 505

Л.М. Шугасва

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ХРИСТІЯНСТВА ЯК СКЛАДНОЇ
КОНФЕСІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ ПРАВОСЛАВНОГО КОРЕНЯ 512

Л.М. Казначеева

ВОЛИНСЬКЕ ДВОРЯНСЬКЕ ЗІБРАННЯ:
ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ 519

П.О.Савчук

ВСЕСВІТНЯ І ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІЯ
У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 529

М.Б. Шатрова

ІСТОРІОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧОЇ
СПРАВИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ) 538

Н.В. Плюта

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА У ФРАНЦІЇ З ПИТАНЬ КОЛОНІАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ В АФРИЦІ КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ:
ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ 548

Mirosław A. Michalski ROLA RELIGII W KSZTAŁTOWANIU OSOBOWOŚCI – CHARAKTERU W MYŚLI PEDAGOGICZNEJ WITOŁDA RUBCZYŃSKIEGO	568
О.П. Постельжук УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ УГODOBСЬКИХ ПАРТІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ	577
В. Гарматны ГІСТАРЫЯГРАФІЯ АГРАРНАЙ ПАЛІТЫКІ ПОЛЬСЬКІХ УЛАД НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў 1921-1939 гг.	594
Л. Трачук ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	608
Т.І. Гуменюк ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР ПРОТЯГОМ 1944 – 1985 РР.: ІСТОРІОГРАФІЧНІ ОЦІНКИ	622
В.В. Надольська ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ В ПОСТРАДІАНСЬКИХ КРАЇНАХ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ	632
А.М. Киридон ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ	640
С. Баханова ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА У СУЧАСНИХ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ	655
М.І. Ярмоленко СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	667

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Р.П. Давидюк УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ І ПОЛІТИКА ПРОМЕТЕЇЗМУ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (Рец.: Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921-1939 рр.) / Володимир Комар. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 360 с.)	674
С.С. Троян ПРОЕКТИ НАЦІОТВОРЕННЯ В КОМПАРАТИВНОМУ ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ (Рец.: Земський Ю. С. Польська, російська та українська еліти в змаганнях за Правобережну Україну середини ХІХ століття / Юрій Сергійович Земський. – Хмельницький, 2011. – 350 с.)	677

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	680
-----------------------------	-----

ЗМІСТ	684
-------------	-----

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ
ІСТОРІЇ**

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету

Збірник наукових праць

Випуск 23

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третьяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 21. 06. 2012 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100.

Обліково-видавничих аркушів 30,00.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії

ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ:
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2012. –
Випуск 23. – 688 с.